

Ольга Базько,
студентка 5 курсу
ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка.
Науковий керівник: Г. С. Весельська,
кандидат філологічних наук, асистент.

ПАРЦЕЛЯЦІЯ В МЕЖАХ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ М. МАТІОС)

У статті проаналізовано особливості у парцелюванні багатокomпонентних синтаксичних конструкцій у творах Марії Матіос; описано стилістичну роль парцелятивів у художньому тексті.

У сучасній українській літературній мові функціонують багаточленні складні синтаксичні утворення, предикативні частини в складі яких відбито інтонаційно (в усному мовленні) й пунктуаційно (на письмі).

Особливості використання речень ускладненого типу в різних стилях неодноразово були й залишаються об'єктом наукового зацікавлення А. Загнітка [1], Л. Конюхової [3], О. Козіцької [2], Ю. Старовойт [4] та ін.

На сучасному етапі розвитку мовознавства актуальності набуває дослідження засобів експресивного синтаксису, із-поміж яких особливу вагу для лінгвістів має парцеляція в межах різних типів синтаксичних одиниць.

Мета пропонованої наукової студії – визначити специфіку парцеляції в складних багатокomпонентних реченневих структурах, зокрема в багатокomпонентних реченнях з різними типами синтаксичного зв'язку, установити основні особливості у використанні таких парцельованих конструкцій у сучасному українському текстотворенні (на прикладі творів М. Матіос «Солодка Даруся», «Черевички Божої матері» та «Щоденник страченої»).

Твори Марії Матіос насичені складними синтаксичними структурами, серед яких є велика кількість багатокomпонентних синтаксичних утворень з різними видами зв'язку між парцельованими предикативними частинами.

Вибірка складних синтаксичних структур із парцелятами в їхньому складі показує, що тут наявні сполучникові багатокomпонентні конструкції з парцельованими сурядними та підрядними предикативними частинами, які виконують функцію ритмізації прози, напр.: *Дали би квач з маковиння... **Бо так дві добі біднятко без цицьки плаче** – [волосся на голові диба стає]. **Та й гризусь може з плачу дістати*** (Матіос М., с. 119); *Пробачте... **Бо я пробачаю. Усім і все. Але пам'ятаю. Про всіх і все. І хочу правди, [бо без правди – не годен]. **Бо нема пересичення правдою, каяттям і прощенням***** (Матіос М 1., с. 2). Як бачимо, предикативний парцельований розрив відбувається найчастіше на межі сурядного зв'язку. Таке вицленовування надає твору емоційності, відіграє неабияку стилістичну роль, створюючи ефект невимушеності й спонтанності спілкування.

Знаходимо й значну кількість розірваних парцеляцією синтаксичних конструкцій, які могли б становити одну сполучниково-безсполучникову синтаксичну єдність. Наприклад: *Бог дав. Бог забрав. А Бог знає, [що робить – він добрий]* (Матіос М 1., с. 46); *І великого сонця не було. І в городах повно роботи. Хіба що ото коло дзвіниці трохи челяді зібралося. Але то все ті, [з ким Михайлові не дуже до бесіди]* (Матіос М., с. 115), що ніби уповільнює кадр (за допомогою непередбачуваної паузи).

В аналізованих творах М. Матіос із-поміж парцельованих складних сполучниково-безсполучникових утворень можемо виокремити:

1) конструкції із сурядним і безсполучниковим синтаксичним зв'язком: *Тато не знає. Мама не знає. Август не знала. А тобі треба знати* (Матіос М 1, с. 163); *Ця стара відьма – я. Але таке відкриття не кидає в дріж. Просто фіксується в пам'яті: відьма* (Матіос М 2, с. 183); *Яка б це була гарна картина, [коли б її за фільмувати]... А потім знову крутити, крутити. Але не в пам'яті – перед очима. Може, мені би полегшало* (Матіос М 2, с. 69); *Повільно розгладжую чоло, уста, шию, [ніби намагаюся відчутти в них повне оніміння]. Проте це не допомагає. Я таки чую в собі серце. І потрібно будь-що заглушити його. Інакше не вдасться розкласти на полиці дотеперішнє життя. А я іще двобою з життям не виграла. Лише відчула холодний подув невдалого загравання зі смертю і безнадійну тугу після цього...* (Матіос М., с. 15); *У космосі побувати я би хотіла. І подивитися на землю хотіла б. Але якось так, [щоб не летіти туди в кораблі]. Мені було б страшно. Я боюся висоти* (Матіос М 2., с. 32); *Гримлять сусідські баняки по обидва боки від Дарусиної господарки. Марія, чути, варить сливове повидло, [бо пахне аж сюди, в айстри], [та й оси поскидалися роями з груш – дичок до Маріїної возниці]. А Васюта дере пір'я – подушки буде робити внучці, навесні весілля* (Матіос М., с. 19); *Ясно світило сонечко. Після служби здалеку глухо калатав церковний дзвін. Дві великі кані, визираючи собі здобич, висіли над Михайловою хатою, [що сусідила з Маріїною]. Та ще цяхкотів пес на дорозі. Та в придорожному поросі купалися кури* (Матіос М., с. 134). В останній складнокомпонентній синтаксичній конструкції між предикативними одиницями встановлено відношення одночасності, передані інтонаційно за допомогою приєднувальних сполучників *та ще* і *та*. Авторка використовує парцеляцію для конкретизації й доповнення змісту попередньої частини, що спостерігаємо на прикладі двох останніх предикативних частин, винесених у парцелят (*Та ще цяхкотів пес на дорозі. Та в придорожному поросі купалися кури*).

Нестандартним різновидом парцеляції в складних сполучниково-безсполучникових синтаксичних конструкціях є абзацне розташування парцельованих компонентів. Ю. Старовойт наголошує, що «використання абзацу під час парцеляції може змінювати синтаксичну та композиційну площину мовного відрізка, а також дає змогу значно розширити ряд предикативних і поліпредикативних одиниць, що зазнають парцеляції» [4, с. 1]. Такий стилістичний прийом характерний і для творів М. Матіос, що у свою чергу акцентує увагу на емоційно-психічному стані головної героїні. Наприклад:

О, цього чоловіка я цілувала б рік безперестанку.

А може, два.

Чи все життя.

Чи тільки тоді, [коли хотіла б].

Не знаю [Матіос М 2., с. 56];

Хотіла викинути.

Та вкололася об приспані колючки.

Залишила.

Аж гульк — [і вишпрунькнув паросток із вмерлого].

Росте (Матіос М 2., с. 73).

Між парцельованими частинами виникають тривалі паузи, що дозволяють передати сумнів, вагання героїні в прийнятті певного рішення, а винесення головного члена (присудка) за межі конструкції вказує на несподіваний наслідок (*Залишила. Росте*);

2) конструкції з підрядним і безсполучниковим синтаксичним зв'язком, напр.: ... черемошнянці взялися до своїх робіт, як раніше. **Бо ніхто не відміняв робітній людині догляду за худобою, сінокосу, лісоповалу, народження дітей і поховання небіжчиків. Навіть під час війни** (Матіос М., с. 139);

3) конструкції з підрядним і сурядним синтаксичним зв'язком, напр.: *І в утробі, таздику, тяжко, [бо й там неволя]. **Та й темно дуже. Так що, Танасію, часи – часами, а судьба – судьбою*** (Матіос М., с. 135); *Є в цьому якась велика природна несправедливість. **Бо тільки ліси і гори можуть довгий час тривати під сніговими завалами. А людина, ця маленька комашка і безкрила птаха, не має тієї сили опору...*** (Матіос М 1., с. 185); *Ти брехати, чоловіче, не вмієш. **І шахрайство – не твоя парафія. Бо ти розказуєш – брешеш, а воно тут мені не сходитьсь – і край...*** [Матіос М., с. 165]; *Так, ти вкладаєш у неї децицію пристрасті, [але більше такі – самовдоволеної, садистської радості]. **Бо остання затяжка – за тобою. І викинутий «бичок» – розтоптаний не будь-ким, а тобою. І в цьому – твоя вищість і твоя перевага над усіма, [хто затягався цигаркою до тебе]*** (Матіос М 2., с. 115);

4) конструкції із безсполучниковим, підрядним і сурядним синтаксичним зв'язком, напр.: *Але останнє – кінець життя – це єдине, [що позбавлене випадковості]. **Решта може й не відбуватися. Бо випадок приводить нас у світ, випадок може зробити із нас злочинця. Проте – не обов'язково*** (Матіос М 2., с. 94).

Отже, для творів Марії Матіос характерне продуктивне використання багатокомпонентних синтаксичних конструкцій із парцельованими предикативними частинами. Із-поміж них найуживанішими є конструкції із парцельованими частинами, поєднаними сурядним і безсполучниковим зв'язком, іноді оформлені як декілька абзаців.

Парцеляція в межах багатокомпонентних конструкцій слугує засобом експресії, підвищення динаміки в передаванні інформації, завдяки чому створено особливу мовностилістичну картину творів постмодерної письменниці Марії Матіос.

ЛІТЕРАТУРА

Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису: [монографія]. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 378с.

Козіцька О. Особливості парцеляції в складних багатокomпонентних конструкціях// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Лінгвістика». – 2007. – Вип. 5. – С. 202-207.

Конюхова Л. І. Явище парцеляції в мові сучасних засобів масової комунікації: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Конюхова Любов Іванівна. – Львів, 1999. – 174 с.

Старовойт Ю. Л. Абзацна парцеляція речень у системі експресивного синтаксису: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 1993. – 17с.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

Матіос М. Матіос М. Солодка Даруся. – Львів: ЛА «ПІРАМІДА», 2007. – 188 с.

Матіос М 1. Матіос М. Черевички Божої матері *вирвана сторінка з буковинської саги*: [повість]. – Львів: ЛА «ПІРАМІДА», 2013. – 208 с.

Матіос М 2. Матіос М. Щоденник страченої. – Львів: ЛА «ПІРАМІДА», 2011. – 200 с.

Наталія Барабаш,

студентка 6 курсу

ННІ філології та журналістики

ЖДУ імені Івана Франка.

Науковий керівник: **Н. М. Дяченко,**

канд. філологічних наук, доцент.

НОМІНАЦІЇ ПОЗИТИВНИХ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ ЗА СІМЕЙНИМ СТАТУСОМ У СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ ТА ЧАРІВНИХ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗКАХ

У статті висвітлено основні аспекти вербалізації жіночих образів за родинними зв'язками в українських народних соціально-побутових та чарівних казках.

Найбільшу групу в чарівних та соціально-побутових казках складають герої-добротворці, котрих може бути декілька в межах однієї такої казки, на відміну від казки про тварин, серед персонажів яких, як правило, фігурує лише один добротрець. Героїні-добротворці в українських народних чарівних казках постають як ідеальні образи.

Систему позитивних жіночих персонажів, на нашу думку, можна умовно поділити на такі категорії:

- за соціальним статусом;
- за родинними зв'язками (за сімейним статусом);
- за віковим критерієм;
- за родом занять;